

NEZAMĚSTNANOST INTELIGENCE V PŘEDMNICHOVSKÉ REPUBLICE

Jaroslav Houser a Vladimír Růžička

Inteligenci nazýváme společenskou vrstvou námezdně i samostatně pracujících lidí, jejichž zaměstnáním je duševní práce.¹ Je to na př. práce vědců, techniků, učitelů, spisovatelů, umělců, lékařů, agronomů a velké části úředníků.

Intelligence není ovšem třídou, ale jen společenskou vrstvou. Nehraje proto samostatnou politickou úlohu a není samostatnou politickou silou.² Její zájmy jsou spjaty se zájmy jiné třídy, zpravidla panující, již intelligence slouží. Také v buržoasní společnosti slouží převážná část intelligence zájmům panující buržoasie.

Marx objasnil, jak s rozvojem kapitalistické výroby odevzdává kapitalista funkci „bezprostředního a stálého dozoru nad jednotlivými dělníky a skupinami dělníků zvláštní kategorii námezdních pracovníků.“ Řekl: „Jako potřebuje armáda hierarchii vojenských velitelů, právě tak potřebuje masa dělníků, spojená společnou prací pod velením téhož kapitálu, průmyslové vyšší důstojníky (ředitele, managers) a poddůstojníky (mistry — foremen, overlookers, contre — maîtres), kteří během pracovního procesu rozkazují ve jménu kapitálu. Práce dozoru se ustaluje v jejich výhradní funkci.“³

Buržoasie potřebuje ovšem inteligenci nejen k řízení kapitalistické výroby, ale vůbec ve všech oblastech společenské nadstavby, která slouží kapitalistickým výrobním vztahům a je zbrání, používanou v boji s ideologií dělnické třídy.

¹ Srovnej Bolšaja sovětskaja enciklopedija, heslo „Inteligencija“, sv. 18, str. 270.

² „...to jest „síla“ buržoasní intelligence, která není samostatnou ekonomickou třídou a nepředstavuje proto samostatnou politickou sílu...“ (V. I. Lenin, Spisy, sv. 11, 4. rus. vyd., str. 343).

³ Marx K., Kapitál, I. díl, Praha 1954, str. 357 a 358.

Lenin vícekrát zdůraznil tuto přísluhovačskou úlohu buržoasní inteligence kapitalistům.⁴

V době, kdy buržoasní společnost prožívala relativní prosperitu, byla panující buržoasie s to odměňovati své služebníky z řad inteligence bezpečnou existencí a slušnými životními podmínkami. Byla to na př. viktoriánská doba v Anglii nebo období v Rakousku do konce minulého století. V době kapitalismu a zejména všeobecné krise kapitalismu tyto pro poslušnou inteligenci zlaté časy nenávratně minuly.

Dochází ke zbídačování a proletarisaci inteligence. Jaké jsou příčiny tohoto společenského jevu? Především kádry inteligence se rekrutují převážně z řad maloburžoasie, zůstávají s ní spjaty a sdílí proto i její osud v době imperialismu. Kapitalistické krise jsou příčinami proletarisace velké části maloburžoasie.

Duševní práce nemá již pro buržoasii v době panství monopolů ten význam, jaký měla dříve, a celá buržoasní kultura se dostává do situace zahnívání. Projevuje se to ve všech oblastech společenského vědomí, ve vědě, v umění atd. Inteligentů ochotných sloužiti buržoasii je v této době podstatně více než činí počet těch, jejichž služby je buržoasie ochotna zaplatit. Snižuje se proto životní úroveň inteligence a objevuje se její nezaměstnanost.⁵

Proces proletarisace inteligence probíhá ve všech kapitalistických zemích. Můžeme jej sledovat také u nás v předmnichovské buržoasní republice. Sociální poměry inteligence se tehdy ustavičně zhoršovaly a její nezaměstnanost se stala masovým zjevem.

Materiál, který jsme v této studii nashromáždili, je mimo to dokladem toho, jak buržoasní stát ponechal inteligenci na pospas bídě a hladu a jak ubohou byla t. zv. sociální péče o inteligenci.

*

Již před první světovou válkou objevovala se sice u nás čas od času nezaměstnanost inteligence, byl to však zjev celkem ojedinělý. „Přebytečné síly“ mohly se totiž uplatnit i v jiných zemích rakouského soustátí a výjimečně byla tu i možnost pro určitou část inteligence, zejména technické, uplatnit se v cizině. Také v prvních poválečných letech nebylo ve větší míře nezaměstnanosti

⁴ Lenin V. I., Spisy, sv. 7., Praha 1953, str. 324 až 326.

⁵ Zhoršování sociálních podmínek inteligence a její zbídačování na straně jedné a stále zjevnější reakčnost buržoasní kultury na straně druhé jsou příčinami toho, že menší část inteligence přechází s posic buržoasie na posice proletariátu, aby v ideologické oblasti posílila jeho boj s buržoasií. — Již Marx a Engels se dotkli této otázky, pokud jde o měšťáky-ideology, v Manifestu komunistické strany: „Nakonec, když se třídní boj blíží k rozhodnutí, nabývá proces rozkladu v panující třídě, v celé staré společnosti tak prudkého a tak pronikavého rázu, že malá část panující třídy se zřiká své třídy a přidává se k třídě revoluční, k třídě, které patří budoucnost. Proto jako dříve část šlechty přecházela k buržoasii, přechází nyní část buržoasie k proletariátu, a to zejména část měšťáků-ideologů, kteří se povznegli k theoretickému pochopení celého dějinného vývoje.“ (Marx K. a Engels B., Manifest komunistické strany, Praha 1951, str. 30.) — Stále zjevnější úpadkovost buržoasní kultury a soustavně se zhoršující sociální poměry inteligence v době panství monopolů a všeobecné krise kapitalismu způsobují, že těchto čestných výjimek z řad buržoasní inteligence přibývá.

mezi inteligencí, neboť naše buržoasie upevňovala své politické panství, budovala buržoasní státní aparát a reorganisovala výrobu. Buržoasní republika zřídila tehdy nové university v Brně a v Bratislavě, vysokou školu zemědělskou a zvěrolékařskou v Brně, katolickou fakultu bohosloveckou v Bratislavě a j.

O nemajetné studenty neměl buržoasní stát zájem a podle toho vypadala t. zv. sociální péče o studenty. Položky, určené ve státním rozpočtu na sociální péči o studentstvo, byly velmi nízké a z nich ještě podporovala naše buržoasie na př. ruské bělogvardějce.⁶

Po prosincové stávce upevnila buržoasie své hospodářské a politické panství a přešla k útoku na dělnické mzdy a zaměstnanecké platy (na př. r. 1921 snížení platů veřejných zaměstnanců a bankovní stávka). Začátkem dvacátých let byl státní aparát v podstatě již dobudován a kapitalistické podniky byly vybaveny technickým a administrativním personálem. Začínají se proto ozývat hlasy volající po regulaci přílivu studentů na střední a vysoké školy. První takový „varovný“ hlas se ozval již v r. 1925. Byl to úředník ministerstva školství a národní osvěty O. Placht⁷, který uvedl, že počet 26.000 posluchačů na všech 15 vysokých školách v Československu v r. 1925 převyšuje dvakrát počet, jaký prý vyžaduje potřeba našeho národního života. Z právnických, filosofických a přírodovědeckých fakult vychází podle jeho názoru ročně třikrát více absolventů, než se jich může uplatnit v praktickém životě.⁸ O snaze buržoasie omezovat počet posluchačů, zvláště na právnických fakultách svědčí i odhad autorův, že v Československu se prý může uplatnit ročně jen 466 absolventů právnických fakult.⁹

Později fašismu nakloněný J. Kliment poukazoval na to, že 4 československé právnické fakulty produkují mnohem více právníků než kolik činí potřeba buržoasní společnosti.¹⁰ Podle něho roční potřeba nových právníků je 650.¹¹

Buržoasie měla prostředky, jimiž se snažila omezit počet posluchačů z nemajetných rodin na středních a vysokých školách. Bylo to zejména zvyšování kolejného, různých tax a poplatků, tendence prodlužovati a zpříšňovati studium, zmenšování nákladů na studentská stipendia, zdražování studentských

⁶ Položka na sociální péči o studentstvo činila na př. ve státním rozpočtu na r. 1922 (bez Zakarpatské Ukrajiny) 8 698 774 Kč (finanční zákon č. 470/1921 Sb., státní rozpočet, kap. 13, tit. 9), r. 1923 (bez Zakarpatské Ukrajiny) 10 023 098 Kč (finanční zákon č. 372/1922 Sb., státní rozpočet, kap. 13, tit. 9), r. 1926 (bez Zakarpatské Ukrajiny) 7 420 000 Kč (finanční zákon č. 207/1925 Sb., státní rozpočet, kap. 13, tit. 8), r. 1931 celkem 11 156 000 Kč (finanční zákon č. 187/1930 Sb., státní rozpočet, kap. 10, tit. 9) a r. 1934 celkem 8 000 000 Kč (finanční zákon č. 236/1933 Sb., státní rozpočet, kap. 10, tit. 8).

⁷ „Přítomnost a budoucnost našich vysokých škol“, Praha 1925, str. 41 (pod zn. Dr. O. P.).

⁸ Tamtéž, str. 11 a 12.

⁹ Tamtéž, str. 11.

¹⁰ Kliment J., Úvod do studia právnického na podkladě historickém, Praha 1932, str. 77.

¹¹ Pro ilustraci uvádíme na tabulce č. 5, str. 79 počet zapsaných posluchačů právnických fakult (v zimních semestrech). V době, kdy počet posluchačů na právnických fakultách dosáhl maxima, objevovaly se odhady nezaměstnanosti právníků v budoucnosti. Čas. „Všehrd“ odhadoval, že počet nezaměstnaných právníků dosáhne r. 1945 čísla 20 000 (roč. XIV/1933 č. 5, str. 162).

jízdenek a j. Provádění těchto opatření znamenalo v praxi hospodářský numerus clausus namířený proti nemajetným studentům, jehož důsledkem nemělo být nic jiného než zmenšený příliv studentů na střední a vysoké školy z rodin dělníků a drobných rolníků.

Jaké důsledky měl v praxi hospodářský numerus clausus poučuje nás ostatně i několik statistik. Je to především výsledek šetření o sociálním rozvrstvení studentů středních škol, jež bylo provedeno Ústředním psychotechnickým ústavem a zpracováno Státním úřadem statistickým. Šetření týkalo se jen abiturientů z Čech, Moravy a Slezska ve školním roce 1933/34. Materiál získaný šetřením je tedy kusý, neboť Slovensko a Zakarpatská Ukrajina nebyly do šetření pojaty. Šetření věnovalo pozornost povolání a postavení v povolání rodičů studentů.¹² Bylo zjištěno, že na 10 000 osob připadá

z rodin úřednických (včetně profesorů, učitelů a vojenských gázistů)	128,1 abiturientů
z rodin zřizeneckých	25,3 abiturientů
z rodin samostatných a nájemců ¹³	12,9 abiturientů
z rodin dělnických	3,9 abiturientů.

Šetření o sociálních poměrech pražských vysokoškoláků provedeno nebylo. Máme k dispozici jen výsledky šetření provedeného statistickým seminářem brněnské university v r. 1934.¹⁴ Materiál se týká pouze českých vysokých škol. Z celkového počtu dotázaných odpovědělo 4.744 studentů, t. j. asi 94 %. Na tehdejší třídní složení brněnského vysokoškolského studentstva české národnosti můžeme usuzovat z této statistiky povolání rodičů:

úředníci a zřizenci	2145	45,2 %
samostatní a nájemci	1491	31,4 %
pensisté	619	13 %
dělníci nebo nádeníci	298	6,3 %
bez zaměstnání	55	1,2 %
výměnkáři	42	0,9 %
neudáno	94	2 % ¹⁵

Také na Slovensku provedl Státní psychotechnický ústav v Bratislavě zjištění povolání rodičů abiturientů gymnasií ze 17 ústavů a to ročníků 1934—1938, 1942 a částečně 1943.¹⁶ Šetřením, do něhož bylo pojato 775 oktávánů (chlapci

¹² Ullrich Zd., „Sociální původ abiturientů“ (Statistický obzor, roč. XVI/1935, seš. 4—5, str. 198).

¹³ Mezi samostatné a nájemce počítá Zd. Ullrich samostatné výdělečné činné průmyslníky, obchodníky, živnostníky, advokáty, notáře, lékaře, rentiery, pensisty a j. (Statistický obzor, roč. XVI/1935, seš. 4—5, str. 195 a násl.). Buržoasního původu nebyli ovšem podle této statistiky jen studenti z rodin samostatných a nájemců, nýbrž i z velké části z rodin úřednických. (Srovnej „Tvorbu“, roč. X/1935, č. 38, str. 625—626.)

¹⁴ „Národní politika“ z 21. IX. 1934 („Vysokoškolští studenti ve světle statistiky“).

¹⁵ Také v této statistice není buržoasie zastoupena jen ve skupině samostatných a nájemců, ale i ve skupině úředníků a zřizenců, pensistů, bez zaměstnání (rentiéri), výměnkářů (na statcích), a ve skupině, jejíž zaměstnání není udáno.

¹⁶ Anton Jurovský „Súladi v rodinnom živote“, Turč. Sv. Martin 1946, str. 70 a 71.

i dívky) bylo zjištěno, že nejvíce jich připadá na rodiny živnostníků a zřizenců.¹⁷ Avšak již na druhém místě jsou abiturienti z rodin rolnických (t. j. i statkářů a vesnických boháčů) a dělnických. Spojením těchto dvou různých kategorií v jednu byl však skutečný obraz počtu abiturientů z rodin dělnických skreslen. Byl nesporně daleko nižší, než z rodin „rolnických“.¹⁸

Z těchto statistik, třebaže jsou jen dílčí a nepedávají zcela jasný obraz o třídním složení studentstva, je přece jen patrné, kdo mohl studovat na středních a vysokých školách. Jeví se tu převaha studentů z rodin maloburžoasních a ve velkém počtu jsou zastoupeny děti velkoburžoasie, „zlatá mládež“. Z dělnických rodin však studuje jen mizivé procento. (Z první statistiky na př. plyne, že počet studentů z rodin úřednických je více než $30 \times$ větší než počet studentů z rodin dělnických). S. Novotný ve svém referátu na X. sjezdu KSČ uvedl, že na vysokých školách r. 1937 bylo jen 4 % studentů z dělnických rodin.¹⁹

Buržoasní republika poskytovala tedy středoškolské a vysokoškolské vzdělání skoro výlučně jen příslušníkům majetnějších tříd.

Provádění hospodářského numeru clausu vůči nemajetným studentům, jež se projevilo zvláště ve snižování nákladů na studentskou sociální péči, nezůstalo bez odezvy u těch, jichž se tato opatření dotýkala. Protest proti politice buržoasní vlády vyšel na př. ze schůze Spolku posluchačů inženýrství při Českém vysokém učení technickém v Praze, konané dne 16. VI. 1933.²⁰ Buržoasie však ukázala, že osud studentstva i jeho odpor je jí lhostejný. Na podzim r. 1933 se pověstná parlamentní úsporná a kontrolní komise rozhodla škrtnouti „v zájmu rozpočtové rovnováhy“ celou třetinu položky na studentskou sociální péči.²¹

Buržoasie se snažila odstranit a vyloučit pro ni nebezpečné elementy v inteligenci a bila na poplach pod záminkou „nadprodukce inteligence“. Možnost uplatnění v praktickém životě byla poskytována jen inteligenci skutečně „spolehlivé“. Za takovou byla samozřejmě pokládána v první řadě inteligence, která vyšla z buržoasních řad a která byla čím dále, tím zjevněji fašistickou. Ostatní masa absolventů byla ponechána na pospas nezaměstnanosti.

Za celé trvání předmnichovské buržoasní republiky nebyla ovšem nikdy

¹⁷ Tamtéž, str. 114. (Tabulka č. IV.)

¹⁸ Srovnej v této souvislosti i práci Antona Štefánka „Základy sociografie Slovenska“, Slovenská Vlastivěda, sv. III, Bratislava 1944, zvláště str. 144.

¹⁹ Referát S. Novotného na X. sjezdu KSČ 11. VI. 1954 („Nová mysl“, roč. 1954, č. 7, str. 691).

²⁰ „Protestujeme co nejdůrazněji proti jakékoliv snaze po dalším snížení položky na sociální péči o studentstvo. Poukazujeme na to, že nemajetné studentstvo, jehož hospodářské poměry jsou velmi zlé, utrpělo již značně snížením uvedené položky ve státním rozpočtu pro letošní rok a žádáme příslušné činitele, aby od snah po dalším škrtání v této položce upustili. Doufáme, že náš spravedlivý protest najde pochopení u všech veřejných činitelů a že jimi budou dodrženy sliby, kterými obšťastňují studentstvo při různých příležitostech.“ („Rudé právo“ ze 24. VI. 1933.)

²¹ „Rudý večerník“ ze 17. X. 1933.

pořizena celková úřední statistika nezaměstnané inteligence.²² Ze souhrnné tabulky nezaměstnanosti podle výsledků sčítání lidu z r. 1930 sestavili jsme pro potřebu naší studie jen tabulku nezaměstnaných úředníků.²³ Dále máme údaje o nezaměstnanosti mladých ročníků vůbec. Tak ministr sociální péče Czech uvedl při rozpravě v senátě v prosinci roku 1933, že 25 % celkového počtu nezaměstnaných tvoří mladí do 24 let.²⁴ To znamenalo, že v r. 1933, kdy krise vrcholila a kdy u nás bylo na 1 milion nezaměstnaných, bylo z toho 250 000 mladých lidí.

O rozsahu nezaměstnanosti inteligence máme dále různé odhady, které jsou někdy sestaveny podle studijních oborů, někdy se týkají jen absolventů středních škol, jindy opět jen škol vysokých, ale nikdy nejsou zahrnuty obory všechny. Tyto údaje jsou vesměs kusé, značně roztržité a velmi často se od sebe liší. Obvykle se týkají jen těch studijních oborů, u nichž nezaměstnanost byla největší a kde buržoasie se nejvíce bála pro ni nespolehlivých živlů. Pro informaci čtenáře uvádíme sice chronologicky seřazené, avšak jen částečné odhady z různých pramenů, které podle našeho názoru nevystihují skutečný stav nezaměstnanosti.

Rok	Počet nezaměstnaných absolventů škol				Celkem asi
	středních		vysokých		
1931	Bližší materiál chybí				15 000 ²⁵
1932	Bližší materiál chybí				20 000 ²⁶
1933	učitelé	800 ²⁷	techniky filosofické fakulty kandidáti středo- školské profesury (bez Bratislavy)	3000 ²⁸ 1400 ²⁹	
1934	v zemi české a moravsko- slezské	7000 ³⁰	právnícké fakulty filosof. a přiro- dověd. fakulty inženýři strojní, stavební, zeměd.	1400 ³³ • 1000	
	kandidáti učitelství	6000 ³¹	komerční, geometři lékaři chemici	1000 300 200 3900 ³⁴	
	bez Zakarpatské Ukrajiny	10 000 ³²	inženýři profesoři	2500 1200 3700 ³⁵	
1935	Bližší materiál chybí				30 000 ³⁶

Nezaměstnanost postihla všechny vysokoškolské obory i středoškoláky, především ovšem absolventy škol z nemajetných rodin. V prvních letech krise byli to zvláště kandidáti profesury, kteří byli buď úplně nezaměstnaní nebo „šťastnější“ z nich museli po řadu let suplovat na t. zv. měšťanských školách. Nezaměstnanost dolehla velmi těžce, zvláště na počátku třicátých let, na inženýry všech oborů. Uplatnění nenacházeli ani absolventi učitelských ústavů. V nesnesitelných existenčních poměrech žili i umělci, zvláště mladí, bez vyhlídky na lepší zítřek. Nezaměstnanosti poměrně nejdéle vzdorovali právníci a lékaři, ale i po nich poptávka průběhem let klesala a od polovice let třicátých byli to právě právníci, kteří pevně „drželi primát“ mezi nezaměstnanými vysokoškoláky.³⁷ Tak se absolventi vysokých škol po několikaletém nákladném³⁸ studiu nemohli uplatnit v oboru, pro který se připravovali a ježto nezaměstnanost byla zjevem obecným, bylo marné ohlížeti se po jiném povolání. Zůstali tedy většinou bez zaměstnání.

V podatelkách státních úřadů se hromadily žádosti uchazečů o místa ve státní službě, takže se často stalo, že se uchazeč na svou otázku, jaké pořadí bude mít jeho žádost, dovídal vysoké třímístné číslo. Nebyly řídké ani takové případy, kdy příslušníci nezaměstnané inteligence se objevovali ve funkci

³² Bylo provedeno jen reprezentativní šetření o nezaměstnanosti absolventů středních škol (gymnasií, reálků, obchodních akademií a učitelských ústavů), maturovavších v letech 1923 až 1933 na 6 ústavech chrudimských, 15 plzeňských, 29 brněnských a 8 bratislavských. Šetření se týkalo 20 131 absolventů (t. j. 85 %). Bylo zjištěno, že z absolventů, kteří v rozhodné době (červenec 1934) nebyli na vojně, ani na studiích na vysokých školách, bylo více než 20 % nezaměstnaných. Na podkladě těchto čísel odhaduje se v úřední zprávě, za předpokladu obdobných poměrů v zemi české a moravskoslezské počet nezaměstnaných absolventů středních škol asi na 7000. (Mimořádné zprávy Státního úřadu statistického, IV/1935, č. 12—15). Ve skutečnosti jich však bylo ještě více, již z toho důvodu, že v tomto počtu nejsou uvedeni ti, kteří jako přebyteční byli propuštěni ze státních i soukromých služeb. O počtu nezaměstnaných absolventů vysokých škol se nám nepodařilo získati konkrétní údaje z úředních pramenů.

³³ Pro ilustraci uvádíme tabulku nezaměstnaných úředníků k 1. XII. 1930 z úředně zpracovaných výsledků sčítání lidu (Československá statistika, sv. 113, řada VI, sčítání lidu, část 9, díl II, část 2; Praha 1935, str. 416—419). Viz tabulka č. 6 na str. 79.

³⁴ „Národní osvobození“ z 1. IV. 1934.

³⁵ „Tvorba“, roč. VI/1931, č. 18, str. 278.

³⁶ Návrh poslance Kopeckého a soudruhů na státní podporu nezaměstnaných absolventů středních a vysokých škol i absolventů odborných škol soukromých i veřejných nižších kategorií ze 4. II. 1932, tisk posl. sn. N. S. R. Č. č. 1614.

³⁷ „Tvorba“, roč. VIII/1933, č. 25, str. 398.

³⁸ Spisový materiál ministerstva školství a národní osvěty z Archivu ministerstva vnitra (sign. C 4).

³⁹ „Věstník čs. profesorů“, roč. 40/1932—33, č. 20, str. 297.

⁴⁰ „Mimořádné zprávy Státního úřadu statistického“, roč. IV/1935, č. 12—15, str. 86.

⁴¹ „Národní osvobození“ z 1. IV. 1934.

⁴² „Rudé právo“ z 1. VIII. 1934.

⁴³ Z toho 1000 pracuje buď úplně bezplatně nebo za nepatrný plat.

⁴⁴ List čs. právníků „Všehrd“, roč. XVI/1935, č. 5, str. 203.

⁴⁵ „Modrá revue“, roč. III/1934, str. 19.

⁴⁶ „Rudé právo“ z 12. V. 1935.

⁴⁷ Tento pohyb nezaměstnanosti inteligence vyplývá ze spisového materiálu ministerstva školství a národní osvěty jen z části zachovaného v Archivu ministerstva vnitra (sign. C 4), zvláště o „Akci pro podporu nezaměstnané inteligence“.

⁴⁸ Podle buržoasních odhadů činil roční náklad na vysokoškolské studium asi 12 000 Kč („Národní listy“ z 13. IX. 1932).

podomních prodavačů knih a kravat, pouličních nosičů reklam a j.³⁹ nebo kdy při vypsání konkursu na místo vrátného nebo školníka došla spousta žádostí uchazečů s maturitou nebo dokonce s doktorátem.⁴⁰

Nebyli to však jen vystudovaní a dosud neumístění vysokoškoláci a středoškoláci, jež těžce zasáhla krise a nezaměstnanost. Buržoasie totiž rozmnožovala řady nezaměstnané inteligence i propouštěním úředníků jak státních, tak soukromých, kteří podle jejího názoru byli přebyteční.⁴¹ Právem proto konstatovala resoluce VIII. pléna ÚV KSČ ze dne 29. října 1933: „Nezaměstnanost stále roste... Hromadná proletarisace středních vrstev, drobných rolníků, řemeslníků a inteligence pokračuje.“⁴²

Nezaměstnanost inteligence stala se v předmnichovské republice zjevem trvalým. O tom svědčí její průběh v druhé polovici let třicátých. V r. 1935 bylo u nás totiž ještě 30 000 nezaměstnaných příslušníků inteligence.⁴³

Pro leta 1936—1939 však chybí úplně jakýkoliv statistický materiál. Lze však mít za to, že nezaměstnanost klesala jen nepatrně. Vždyť v roce 1936 bylo jen mezi profesorským dorostem podle Věstníku ministerstva školství a národní osvěty stále ještě asi 1200 nezaměstnaných.

V příštích letech, v předvečer imperialistické války, se situace nezaměstnané inteligence ještě zhoršila. Po mnichovském diktátu došlo totiž u nás k velkým přesunům obyvatelstva z nuceně vyklizených pohraničních oblastí i ze Slovenska. Byla rozpuštěna branná moc,⁴⁴ její příslušníci byli převáděni do jiných odvětví státní správy i soukromých služeb⁴⁵ a byla prováděna reorganizace a restrikce státního aparátu (na př. vdané ženy byly propouštěny). Vyhledky absolventů škol se tím snížily na minimum. Tím se vysvětluje, že ještě v únoru 1940 (nepočítáme-li maturanty z téhož roku) bylo 18 000 středoškoláků a

³⁹ Tak na př. na právnické fakultě Karlovy university v Praze byl šatnářem doktor filosofie a v místnostech spolku československých právníků „Všehrd“ uklízel absolvovaný právník.

⁴⁰ „Venkov“ z 15. X. 1932.

⁴¹ Také Julius Fučík v „Reportážích z buržoasní republiky“ z let 1929—1934 (Praha 1953) se zmiňuje o bídě nezaměstnané inteligence: „Na Národní třídě rozdával prospekty pečlivě oděný muž, kdysi úředník velkého pražského závodu, ženatý, otec tří malých dětí; měl třicet haléřů za sto kusů a za celé odpoledne vydělal také jen dvě koruny sedmdesát. Několikrát byl už v pokušení zastavit svůj zimmník, ale dávali málo (zastavárny i vetešnictví už jsou přeplněny takovými věcmi) a se slušným zevnějškem sežene alespoň takovouhle „práci“. Kdovi, nebude-li brzy třeba, aby se každý uchazeč o rozdávání prospektů na den nemusil vykázt maturitním vysvědčením“ (str. 238), „... Po domech obcházejí bývalí dělníci, obchodní příručí, profesori, architekti — nyní nezaměstnaní, a prodávají bez povolení látky, hodinky, aparáty, které nebyly zdaněny. Dopouštějí se přestupků proti zákonným předpisům, neboť obchodují bez povolení a neplatí daní“ (str. 256), „... Nezaměstnaný profesor rozbil výkladní skříň, aby mohl být trestán a mohl několik dní žít z vězeňské stravy“... (str. 258).

⁴² Gottwald Kl., Spisy V, Praha 1952, str. 34.

⁴³ „Rudé právo“ z 12. V. 1935.

⁴⁴ Vl. nař. č. 317/1939 Sb. o rozpuštění bývalé československé branné moci.

⁴⁵ Vl. nař. č. 139/1939 Sb. o umisťování a jiném zaopatřování zaměstnanců vojenské správy a děsloužících, vl. nař. č. 145/1939 Sb. o převádění důstojníků justiční služby z povolání do občanské soudní služby, vl. nař. č. 367/1940 Sb. o umisťování bývalých vojenských gážístů z povolání i děsloužících v soukromých službách a j.

vysokoškoláků bez zaměstnání,⁴⁶ přestože fašistický stát zavedl tenkrát pracovní povinnost pro muže mladší 25 let a tím vlastně nucenou práci.⁴⁷ Nezaměstnaná inteligence byla fašisty zahrnuta na nucenou práci do Německa a do koncentračních táborů.

To je v hlavních rysech obraz nezaměstnanosti inteligence v předmnichovské republice a po mnichovské zradě. Buržoasie a reformisté vědomě zastírali před lidovými masami vlastní zákonitou hospodářsko-společenskou podstatu a třídní ráz tohoto společenského jevu, vědomě se nepouštěli do jeho hlubšího rozboru a šířili před masami za účelem jejich oklamání tiskem⁴⁸ i ve veřejných projevech povrchní fráze o „nadprodukci“ inteligence.

Vysoké školy byly líčeny jako továrny na výrobu nezaměstnané inteligence. Tak na př. Polední list napsal, že 1. října 1934 spustily naše vysoké školy své stroje na výrobu nezaměstnané inteligence en gros.⁴⁹

Nezaměstnanost byla prohlašována za přirozený zjev. To potvrzuje na př. článek Národní politiky v němž autor mimo jiné se nerozpakoval napsati: „Hlásí-li se v dnešní době o místo školníka 11 osob s doktorským diplomem, je to přirozený zjev národa, který má dostatek studovaných lidí jako my, a nebylo by neštěstím a ostudou, kdyby školníci všech našich škol byli doktoři.“⁵⁰

Tisk působil především na nemajetné rodiče, někdy mezi řádky, někdy i přímo, aby nedávali své děti na studie. Studia se prý nevyplácejí, „jsou to ztracené peníze a čas, je to loterie, z níž jen část sázejících má prospěch, ostatní jen zklamání.“⁵¹

Ze strachu před nezaměstnanou inteligencí („Vychováme si úhlavní nepřátele státu z těch..., kterým nebudeme moci opatřit zaměstnání“)⁵² rozváděl buržoasní a reformistický tisk různé návrhy na potírání nezaměstnanosti inteligence, ovšem ve zcela buržoasním smyslu. Byly na př. doporučovány takové prostředky jako: pensionování přestárklých, snížení počtu středních škol, omezení studia cizinců (míněni tu především uprchlíci z fašistických diktatur), omezení výdělečné práce žen a j. Nejčastěji však buržoasie se snažila,

⁴⁶ Podle statistiky nezaměstnanosti inteligence, vedené fašistickým Národním souručenstvím, bylo v tomto roce ještě 18 000 nezaměstnaných. Z tohoto počtu bylo 4800 absolventů středních škol s maturitou, 5200 absolventů středních škol odborných s maturitou, 3000 absolventů vysokých škol a 5000 studentů z uzavřených vysokých škol. (Memorandum výboru Národního souručenství, III., sociální skupiny z r. 1940; Archiv ministerstva vnitra (sign. C 4). Počet nezaměstnaných byl však nesporně ještě vyšší, neboť bylo mnoho těch, kteří se snažili svou nezaměstnanost před veřejností utajiti a jako nezaměstnaní se nehlásili.

⁴⁷ Vl. nař. č. 190/1939 Sb. o všeobecné pracovní povinnosti, provedené vl. nař. č. 195/1939 Sb.

⁴⁸ Zejména: „Národní politika“ z 20. X. 1932 („Krise inteligence“), „Mladé proudy“ ze 14. VI. 1933 („Co se studovaným proletariátem?“), „Právo lidu“ z 5. III. 1933 („Co s komerčními inženýry?“), „Lidové listy“ z 18. VIII. 1934 („Situace našeho studentstva bez vyhlídek“).

⁴⁹ „Polední list“ z 3. X. 1934.

⁵⁰ „Národní politika“ z 20. X. 1932 („Krise inteligence“).

⁵¹ „Pošumavské listy“ ze 17. XI. 1932 („Krise studovaných“).

⁵² „Pražský večerník“ z 19. X. 1932 („Nadprodukce inteligence“).

zvláště ústy t. zv. národních, t. j. otevřeně fašistických studentů, prosazovat pensionování přestárých. Tento požadavek se objevoval vždy jako první bod v různých usneseních a resolucích národních studentů.⁵³ Buržoasie se tu prostě snažila svádět nespokojenost jinam a stavět proti mladým nezaměstnaným starší generaci.

Jedině komunisté bojovali proti úmyslům buržoasie zakrýt pravou příčinu nezaměstnanosti mladých, odmítali hledat ji v generačním problému a vyvraceli buržoasní fráze o nadprodukci inteligence. Neboť bylo tu možno mluvit o nadprodukci v době, kdy byly rušeny třídy na školách, kdy mnoho měst, nemluvě ani o vesnicích, bylo bez lékaře a kdy tisíce nemocných v přeplněných nemocnicích nemělo řádné ošetření pro nedostatek lékařů a odborných zdravotnických sil?⁵⁴

Přesto, že byl nedostatek lékařů, učitelů⁵⁵ a jiné inteligence, mluvila buržoasie o nadprodukci, protože o potřebě a „nadbytku“ rozhodovala sama podle svých třídních zájmů. Byla to tedy nadprodukce jen relativní, daná zájmy vládnoucí třídy. Na to poukazovali komunisté a tak mluvilo pokrokové studentstvo. Tak na př. předseda Jednoty nemajetného a pokrokového studentstva s. Václav Sinkule objasňoval studentstvu na manifestaci, pořádané dne 17. října 1934 na Slovanském ostrově, jak celý problém krise a nezaměstnanosti spočívá v existenci kapitalistické, hospodářské a politické soustavy, a že jediné východisko z neudržitelné situace je přechod politické moci do rukou dělnické třídy a společenské vlastnictví výrobních prostředků. Ukazoval, že těchto cílů je možno dosáhnouti jen společným postupem a bojem studentstva s dělnickou třídou za svržení kapitalistického společenského řádu. S. Sinkule na této schůzi vyvrátil pádnými slovy i buržoasní heslo o „nadprodukci“ inteligence. Řekl tehdy: „Falešně se říká, že je inteligence mnoho. Pro potřebu lidu je jí velmi málo.... Říká se, že není peněz. Ty by však byly, kdyby byla odvaha sáhnout na daňové defraudanty, ulejváky miliard, keřasy a lichváře.“⁵⁶

Problém nezaměstnanosti inteligence nebylo prostě možno řešiti odděleně od problému nezaměstnanosti dělnictva, neboť nezaměstnanost inteligence byla zjev dialekticky spjatý s krisí celého kapitalistického systému, který mohl býti odstraněn jen likvidací celého tohoto systému. To zdůraznil s. Zd. Nejedlý

⁵³ Na př. i v resoluci vyhlášené z Říšského sjezdu krajinských studentských spolků, ovládnutého národními studenty, který se konal v Turč. sv. Martině ve dnech 16.—18. IX. 1934 („Modrá revue“, roč. III/1934, str. 234 „Studentstvo a nezaměstnanost inteligence“).

⁵⁴ Projev s. V. Širokého na zasedání rozšířeného předsednictva ÚAV NF z 16. III. 1934.

⁵⁵ „V posledních letech projevuje se trvalý nedostatek literárního učitelstva se zkouškou učitelské způsobilosti pro školy měšťanské. V zemi České se nedostává podle stavu ke dni 1. října 1935 téměř 15 %, v zemi Moravskoslezské téměř 21 %, na Podkarpatské Rusi asi 37 % a na Slovensku téměř 50 % literárních učitelů, zkoušených pro školy měšťanské. V celém státě se nedostává tudíž téměř pětina kvalifikovaných učitelů pro školy měšťanské“. (Prohlášení ministra školství a národní osvěty Frankeho v kulturním výboru poslanecké sněmovny r. 1937; otištěno v Českém slově z 5. VI. 1937).

⁵⁶ V. Sinkule „My se od tohoto světa odvracíme k jasné socialistické budoucnosti“ („Rudé právo“ z 19. X. 1934).

ve svém otevřeném listě studentstvu slovy: „Proto osud budoucnosti studentstva a pracující inteligence je možno řešit jen společně se všemi pracujícími, společně s dělníky a s pracujícími rolníky proti dnešnímu systému.“⁵⁷

*

Na počátku let třicátých, kdy nezaměstnanost inteligence se stala trvalým a masovým zjevem, buržoasie si uvědomila, že vzniklo nebezpečí přechodu určité části zproletarisovaných studovaných lidí na posice dělnické třídy. Mluví o tom jasnou řečí buržoasní tisk z této doby, který na př. uvádí, že „...mnoho nezaměstnané inteligence propadá... politicky extrémním křídlem, když se společnost o ně vůbec nestará“,⁵⁸ a že „...nezaměstnaný inteligent stává se horlivým šířitelem socialistických a komunistických zásad“.⁵⁹ Nezaměstnaní stávají se prý za delší dobu živlem neklidným, rozkladným a podvratným a pro spořádanou společnost obtížným a nebezpečným.⁶⁰ Stejná obava vyplývá i z memoranda t. zv. Společnosti přátel československého studentstva, vedené kruhy blízkými samé špičce vládnoucí třídy, z r. 1933, v němž se upozorňuje na „nebezpečí rozkladných snah uplatňovaných v prostředí hospodářskou krizí k tomu připraveném radikálními skupinami i neodpovědnými jednotlivci uvnitř různých i nejvýznamnějších studentských organizací.“

Protože nezaměstnanost byla nerozlučně spjata s existencí kapitalismu, buržoasní stát nepodnikl ničeho na odstranění nezaměstnanosti inteligence. Co podnikl, byla jen demagogická gesta, jejichž cílem bylo uchvátnout nespokojenou inteligenci. Péče buržoasního státu spočívala na př. v umisťování absolventů škol na neplacených místech ve státním aparátě a ve školách, aby tak byly vyvolány v jejich řadách iluze o tom, že snad později se některým z nich podaří získat trvalé zaměstnání. T. zv. sociální péče o nezaměstnanou inteligenci se stala pak v režii buržoasního státu nejubožejším almužnictvím.

O tom, že buržoasie nikdy vážně nepomýšlela na podporu nezaměstnané inteligence, svědčí osud parlamentního komunistického návrhu. Jediná komunistická strana totiž nejen vyvracela buržoasní teorie o „nadprodukci inteligence“ a odhalovala reformistickou demagogii, ale i přímo iniciativně vystoupila s konkrétními návrhy na pomoc strádající nezaměstnané inteligenci. Proto v době, kdy u nás za velké kapitalistické krise dosáhla nezaměstnanost fantastických rozměrů, podali komunističtí poslanci v únoru r. 1932 v parlamentě iniciativní návrh na podporu nezaměstnaných absolventů škol.

V důvodové zprávě se uvádí, že hospodářská krise, beroucí hromadně zaměstnání dělníkům, dotýká se katastrofálně i studované inteligence: „Chudí

⁵⁷ Z otevřeného listu prof. Zd. Nejedlého a prof. Fr. Krejčího („Rudé právo“ z 31. I. 1932).

⁵⁸ „Hospodářská politika“, roč. VII/1933, č. 5, str. 76.

⁵⁹ „Pražský večerník“ z 19. X. 1932.

⁶⁰ Ing. Fr. Junek, Nepodceňujeme otázku nezaměstnanosti? Sborník Masarykovy akademie práce, roč. XII/1938, str. 375.

studenti jen s velikými materiálními obtížemi dokončili svá studia a jejich živitelé dávno čekali na okamžik, aby jejich svěřenci se existenčně osamostatnili.

Tato možnost je teď velmi minimální a právě u chudých absolventů, nemajících protekce, téměř vyloučena. Absolventi různých odborných škol, škol středních i vysokých ocitají se bez vlastní viny v bídě, již nemohou zmírniti ani jejich živitelé, jsouce sami — ať již jsou dělníky, či drobnými rolníky a živnostníky, neb státními, či jinými zaměstnanci nižších kategorií — strženi do nedostatku a bídy.⁶¹

Nárok na podporu měl mít podle návrhu absolvent, který do 1 měsíce po absolvování školy nenašel přiměřené zaměstnání anebo později byl z takového zaměstnání propuštěn, byl-li nemajetný, anebo byli-li nemajetní jeho živitelé. Podpora v nezaměstnání měla činiti u nezaměstnaných absolventů středních škol 125 Kč týdně, t. j. 500 Kč měsíčně a u absolventů vysokých škol 150 Kč týdně, t. j. 600 Kč měsíčně. Podpory měly býti vypláceny okresním úřadem na žádost uchazeče, o níž byl úřad povinen rozhodnouti do 8 dnů.

Náklady, vzniklé státu z provádění zákona, měly býti hrazeny z kapes bohatých a sice cestou progresivně stoupající přírážky k dani důchodové a 10% přírážky ke zvláštní dani výdělkové.

Je samozřejmé, že buržoasní parlament, který měl vřelé pochopení pro sanaci kapitalistických bank, tento návrh pohřbil. Byl přikázán iniciativnímu výboru, kde jej stihl osud všech komunistických návrhů, snažících se zmírniti bídu nezaměstnaných a v parlamentním plenu nebyl vůbec projednáván.⁶²

Buržoasní stát naproti tomu vydal r. 1934 t. zv. aspirantské nařízení (č. 170/1934 Sb.), jímž byla vytvořena kategorie aspirantů ve státním aparátě a na školách. Aspiranti byli cosi zcela jiného než dnes. Byla to kategorie zaměstnanců, kterým sice byly uloženy povinnosti, ale z těchto povinností jim nevyplývala stejná práva jako ostatním zaměstnancům — dostali sice práci, ale za práci buď nic nebo jen almužnu.

K vydání aspirantského nařízení byla volena forma prováděcího vládního nařízení k zákonu č. 103/1926 Sb. o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců. Tento t. zv. platový zákon byl vydán na začátku éry panské koalice a byl vysloveně reakční. Buržoasie měla již tehdy v úmyslu podobné opatření uskutečnit. Nasvědčuje tomu, že v zákoně bylo obsaženo zmocnění (§ 7, odst. 2), podle něhož, ukáže-li se toho potřeba, mohou býti ustanoveni úředniční aspiranti, z jejichž řad budou doplňováni úředniční čekatelé. Služební a platové poměry těchto aspirantů měly být upraveny vládním nařízením. Panská koalice se neodvážila tehdy podobné nařízení vydat

⁶¹ Návrh poslance Kopeckého a soudruhů na státní podporu nezaměstnaných absolventů středních a vysokých škol i absolventů odborných škol soukromých i veřejných nižších kategorií ze 4. II. 1932, tisk. posl. sn. N. S. R. Č. č. 1614.

⁶² Návrh byl přikázán iniciativnímu výboru 11. II. 1932, tisk. zpr. posl. sn. N. S. R. Č. sch. 168, str. 4.

a tak, co se neodvážila uskutečnit vláda buržoasních stran, uskutečnila o 8 let později vláda, v níž seděli reformisté.

Aspirantské nařízení umožnilo přijímati do státního aparátu a na školy po dobu dvou roků t. zv. aspiranty. Délku aspirantské doby určovala vláda různě podle služebních tříd. Vysloveně asociálním ustanovením bylo, že na jedno volné místo mohli býti přijati dva aspiranti, což znamenalo, že přijetí místa bylo pro aspiranta sázkou do loterie, neboť jen nanejvýše polovině z nich kynula naděje, že po absolvování aspirantské doby se jim podaří získat skutečně placené místo a jakous takous existenci. Úhrnný počet přijatých aspirantů nesměl přitom přesahovat 10 % celkového počtu služebních míst ve stavu služebního úřadu systemisovaných.

Aspirant měl stejné služební povinnosti jako jiný zaměstnanec. Skládal služební slib, jeho práce byla klasifikována představenými a mohlo býti proti němu zavedeno disciplinární řízení. Všechnu svou práci byl povinen vykonávat buď vůbec bezplatně anebo za „příspěvek“ — skoro bezplatně.

Byl-li totiž shledán výkon jeho služby uspokojivým, dostal po čtvrtletní bezplatné službě nikoliv plat nebo mzdu, nýbrž pozadu splatný příspěvek, který byl různě odstupňován podle služebních kategorií a podle místa služebního úřadu. V menších obcích dostával středoškolák 330 Kč a vysokoškolák obvykle 390 Kč nebo 510 Kč měsíčně.⁶³ Tato mzda byla ovšem podrobena srážkám z platů, stanoveným úspornými personálními opatřeními a srážkám daňovým a pojišťovacím, takže čistá částka příspěvku činila podstatně méně. Sráželo se tedy ubohým aspirantům podle těchže zásad jako výborně placeným vysokým byrokratům. Uplatnil se tu nesporně velmi výrazně smysl pro „nadtřídní demokracii“.

Služební poměr aspirantův mohl býti kdykoliv zrušen jednoměsíční výpovědí bez udání důvodů. Kdykoliv mohl se tedy aspirant octnouti na dlažbě a býti zbaven této i jen problematické existence. Bylo to zabezpečovací opatření proti politicky nepohodlným aspirantům.

Aspirantské nařízení vzbudilo v kruzích panující buržoasie uspokojení a v řadách pokrokové veřejnosti našeho národa roztrpčení, rozhořčení a odpor.

Mezi buržoasními obhájci aspirantského nařízení můžeme uvést především tehdejšího předsedu vlády, agrárníka Malypetra, který v rozpočtovém výboru poslanecké sněmovny hájil instituci aspirantů tím, že je to pokrok oproti Rakousku, kde byli též i více než dva roky neplacení začátečníci.⁶⁴

Dalším obhájcem aspirantury byl tehdejší ministr školství a národní osvěty, národní socialista Franke. Na podkladě aspirantského nařízení č. 170/1934 Sb. a výnosu ministerstva školství a národní osvěty byli totiž na školách přijímáni učitelští praktikanti, druh aspirantů. Podle názoru ministra Frankeho se prý

⁶³ Pro ilustraci viz tabulku č. 7 na str. 80.

⁶⁴ Projev Malypetra v rozpočtovém výboru posl. sn. N. S. R. Č. 12. XI. 1934, archiv N. S. R. Č.

tato instituce plně osvědčila a Franke se proto přimlouval za její zachování, resp. znovuzavedení, protože mezitím uplynula doba dvou let platnosti aspirantského vládního nařízení a vláda se neodvážila pro odpor pokrokové veřejnosti ještě dále jeho platnost prodloužit. Jako hlavní argument uvedl Franke okolnost, že zavedením praktikantů na školách snížila se nezaměstnanost učitelstva. Po zastavení přijímání praktikantů vzrostl prý počet nezaměstnaných učitelů na 4500.⁶⁵ Snížení stavu nezaměstnaných zavedením praktikantů bylo ovšem zcela fiktivní, protože školní praktikanti stejně jako všichni aspiranti nebyli ve skutečnosti normálními zaměstnanci.

Je přirozené, že kromě představitelů buržoasní vlády a reformistických předáků všechna pokroková veřejnost se vyslovila velmi jasně proti aspirantskému nařízení. Byli to především pokrovní studenti a mezi nimi zejména komunisté, kteří využili každé příležitosti k protestu proti tomuto reakčnímu opatření vlády.

Takový ostrý protest je na př. obsažen v memorandu „Jednoty nemajetného a pokrokového studentstva“, adresovaném vládě a příslušným ministerstvům.⁶⁶ K protestu proti sociální politice vlády došlo i na shromáždění studentstva dne 17. října 1934, jehož se zúčastnily tyto studentské složky: Kostufra (Komunistická studentská frakce), Jednota nemajetného a pokrokového studentstva, Svaz sociálně demokratického studentstva, akademická YMCA, Iskra (spolek slovenských vysokoškoláků) a němečtí sociálně demokratičtí studenti. Proti aspirantskému nařízení bylo tu protestováno slovy: „Čtyři měsíce musí dnes absolvent vysoké školy po patnáctiletém studiu pracovat zadarmo, aby se mohl stát čekatelem, nebo byl propuštěn bez udání důvodů. Je to plán, jak dělat z lidí kreatury a lidí zlámaných hřbetů“.⁶⁷ Protesty i demonstrace přenesly se pak i do pražských ulic, které se tak staly svědkem velkého odporu studentstva proti snižování životní úrovně mladé inteligence. K jednomyslnému odsouzení aspirantského vládního nařízení došlo i na schůzích, pořádaných demonstrativně dne 20. října 1934 současně posluchači filosofických fakult v Praze, Brně a Bratislavě.

Demokratičtí studenti ve svých protestech proti aspirantskému nařízení neustávali. Ještě r. 1936 bylo toto protisociální opatření vlády předmětem protestů na četných, zejména studentských schůzích. Vzpomeňme jen na manifestaci pořádanou „Studentskou frontou za mír, pokrok a svobodu“ v Praze v Plodinové burse dne 3. března 1936, na níž s. Sinkule vyslovil požadavek zrušení aspirantského nařízení. Stejný požadavek vyšel i z další schůze,

⁶⁵ „Podle zpráv zemských školních rad v Praze a v Brně dosáhla tato instituce plně svého účelu po stránce sociální a školské. Počet 1720 praktikantů a praktikantek značně snížil nezaměstnanost dorostu učitelského, zejména literního“. (Projev ministra Frankého v kulturním výboru posl. sněmovny 4. VI. 1937 byl otištěn v „Českém slově“ z 5. VI. 1937.)

⁶⁶ Memorandum bylo uveřejněno v „Informační brožuře“, vydané Jednotou nemajetného a pokrokového studentstva u příležitosti zápisu na vysoké školy r. 1934.

⁶⁷ „Rudá zář“ z 19. X. 1934 („My se od tohoto světa odvracíme k jasné socialistické budoucnosti“).

pořádané dne 12. května 1936 „Demokratickým studentským blokem“. K protestům se připojil svými komentáři i pokrokový tisk. Zejména to bylo „Rudé právo“, které protestovalo slovy: „...praktickým účelem tohoto opatření není nic jiného než stlačování i tak nízkých platů. A tomu se říká „sociální péče“.⁶⁸ Stejným způsobem psala i „Tvorba“.⁶⁹

Všechny tyto protesty a jednomyslná odsouzení protisociálního opatření vlády měly úspěch v tom, že vláda se neodvážila po dvou letech (aspirantské vládní nařízení bylo totiž vydáno s časovým omezením na dvě leta) platnost aspirantského nařízení prodloužit. Tak po aspirantském nařízení zůstaly jen smutné vzpomínky v myslích starších, kteří se pamatují na existenční bídu a ponížení, když hledali zaměstnání.

Snad ještě horší postavení než aspiranti měli t. zv. „šestnáctkáři“. Byli to bezplatně praktikující právníci u soudů, kteří byli sice přijati do státních služeb a byla jim přidělována odpovědná práce, avšak jediným jejich příjmem bylo asi 10 Kč měsíčně na psací potřeby. Byli přijati podle § 16 zákona o organizaci soudů č. 217/1896 ř. z. (proto šestnáctkáři).

„Péče“ buržoasního státu o nezaměstnanou inteligenci neomezila se ovšem pouze na aspiranty a šestnáctkáře. Existovala totiž ještě na př. státní „Akce pro podporu nezaměstnané inteligence“,⁷⁰ která byla vybudována na týchž zásadách buržoasní sociální politiky, totiž poskytnout nezaměstnanému zdánlivé zaměstnání přechodného rázu za odměnu, která byla však jen almužnou. Šlo tu tedy opět o hrubé využití tísně nezaměstnané inteligence.

Akce znamenala ve skutečnosti založení maskovaného pracovního poměru, který zbavoval zaměstnance (označovaného názvem „percipient pracovního stipendia“) jakýchkoliv práv z normálního pracovního poměru vyplývajících. Ačkoliv byla nepatrného rozsahu, dokreslovala buržoasní sociální politiku a proto o ní uvádíme některé podrobnosti.

K akci dala podnět „Společnost přátel československého studentstva“ v memorandu ze dne 1. června 1933.⁷¹ Zahájena byla ustavením „Akčního výboru“ v březnu r. 1934⁷² a vedla ji původně Ústřední matice školská, později ministerstvo školství a národní osvěty. Zahájení akce předcházelo již v r. 1933 jednání mezi interesovanými ministerstvy, hlavně pak mezi ministerstvem školství a národní osvěty, předsednictvím ministerské rady a Nejvyšším účetním kontrolním úřadem. Jednalo se tu zvláště o to, aby ve smyslu § 4, odst. 2 zák. č. 48/1933 Sb. o půjčce práce byly z jejího výtěžku uvolněny na podporu ne-

⁶⁸ „Rudé právo“ z 29. VII. 1934.

⁶⁹ „Systém aspirantský znamená další snižování životní úrovně studované mládeže“ („Tvorba“, roč. 11/1936, č. 35, str. 549).

⁷⁰ Všechny údaje o „Akci“ jsou čerpány ze spisového materiálu ministerstva školství a národní osvěty z Archivu ministerstva vnitra (sign. C 4).

⁷¹ Přípis ministerstva školství a národní osvěty z 12. XI. 1933 (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

⁷² Výnos ministerstva školství a národní osvěty z 8. III. 1934, č. j. 28712/34 (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

zaměstnané inteligence alespoň 3 miliony Kč.⁷³ V roce 1934 přispělo na akci jen ministerstvo školství a národní osvěty, v dalších letech i ministerstvo zahraničních věcí, veřejných prací, vnitra, zdravotnictví a zemědělství. Teprve r. 1936 poskytla příspěvek ve výši 150.000 Kč i vláda podle usnesení z 13. října 1936 a to z prostředků určených na zmírnění následků nezaměstnanosti.⁷⁴ Ministerstvo sociální péče a ministerstvo financí však na provádění akce nepřispělo. Zmíněný 14členný akční výbor,⁷⁵ jenž rozhodoval o poskytování t. zv. pracovních stipendií absolventům škol a staral se o jejich umístění v různých, zvláště vědeckých ústavech, disponoval tedy jen s nevelkými finančními prostředky. Kromě širšího výboru fungoval od r. 1937 výbor (komise) užší, který byl výkonným orgánem.

Nezaměstnaní z akce podporovaní pracovali jako pomocné síly v různých výzkumných ústavech, knihovnách, museích a laboratořích a dostávali za tuto práci t. zv. pracovní stipendium ve výši původně 350 Kč až 700 Kč, později pak 450 Kč až 600 Kč. Výše jeho byla odstupňována podle toho, šlo-li o středoškoláka (450 Kč), nebo vysokoškoláka svobodného (500 Kč), nebo ženatého (600 Kč). Stipendium však nebylo pravidelně vypláceno po dobu prázdnin (červenec, srpen) a bylo kdykoliv odvolatelné. Z akce byli vyloučeni úředničtí aspiranti a volontéři.

Podpůrná akce byla prováděna podle zvláštního statutu, který byl několikrát měněn a schvalován vždy ministrem školství. Ze statutu je pozoruhodná ona část, která vypočítává povinnosti „percipienta“ stipendia. Každý žadatel o stipendium musel totiž písemně prohlásit, že je mu známo, že z výkonu svěřeného mu úkolu nevzniká žádný pracovní poměr, nebo nějaký nárok vůči státu nebo ústavu, v němž bude pracovat, že nemá dále nárok na nemocenské, pensijní nebo úrazové pojištění ani na to, aby mu pracovní doba byla započtena do postupu při eventuálním pozdějším přijetí do státní služby.

V prvních letech akce, t. j. od 15. dubna 1934 do 30. června 1937 bylo podporováno celkem 486 nezaměstnaných absolventů škol. Přihlášeno jich však bylo 854, což znamená, že téměř 50 % uchazečů o stipendia bylo odmítnuto. V roce 1934 bylo 169 podporovaných, v r. 1935 pak 139, v r. 1936 98 a v r. 1937 80. Větší počet podporovaných v prvních letech je možno vysvětlit tím, že zahájení akce bylo uveřejněno v denním tisku, což mělo patrně vzápětí i větší počet žadatelů než v dalších letech, kdy akce nebyla již nově publikována, zřejmě z toho důvodu, aby věc zůstala veřejnosti neznáma a aby se tak ušetřilo. Po roce 1937 došlo ke zcela nepatrnému zvýšení počtu stipendistů. K 1. prosinci 1938 jich bylo totiž 135, k témuž datu r. 1939 144, v r. 1940 poklesl sice počet podporovaných na 109, ale v říjnu r. 1941, tedy těsně před

⁷³ Přípis ministerstva školství a národní osvěty presidiu ministerské rady a Nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu z 21. VI. 1933, č. j. 68971/33-VII (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

⁷⁴ Z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4.

⁷⁵ Viz poznámku č. 72.

zrušením akce vystoupil opět na 163.⁷⁶ Jsou to však vesměs čísla nepatrná ve srovnání s celkovým počtem nezaměstnaných absolventů škol, jdoucím až do desetitísiců.

Na sociální poměry, věk a studijní obory podporovaných lze usuzovat ze statistického materiálu z let 1934–1937, který byl zpracován do přehledných tabulek.⁷⁷

1. Tabulka podle ročních příjmů rodičů stipendistů

Roční příjmy rodičů v Kč:	Absolutní počet stipendistů:	%
do 6.000	212	43,6
od 6.001–12.000	153	31,5
od 12.001–18.000	76	15,6
od 18.001 výše	45	9,3
celkem	486	100 %

Průměrná výše ročních příjmů rodičů byla 8.600 Kč, což byl příjem vsutku nepatrný. Přitom téměř 44 % rodin stipendistů žilo doslova pod existenčním minimem.

2. Tabulka podle stáří stipendistů

od	Stáří: do	Absolutní počet stipendistů:	%
—	20	2	0,4
20	25	52	10,8
25	30	253	51,8
30	35	121	25,1
35	40	35	7,2
40	výše	23	4,7
celkem		486	100 %

Nejsvizečnější postavení měli nesporně stipendisté z posledních dvou skupin (tab. 2). Nalézt trvalé zaměstnání bylo pro ně jen šťastnou náhodou, zvláště pro stipendisty z poslední skupiny, kteří již překročili věkovou hranici, stanovenou pro přijetí do státní služby.⁷⁸ Také soukromí zaměstnavatelé neradi přijímali síly starší z obavy, že by je museli honorovat lépe než síly mladší.

Z tabulky č. 3 (viz násl. str.) vyplývá, že nejpočetněji byli zastoupeni absolventi filosofických fakult a technických oborů. Tyto studijní obory byly opravdu z počátku nezaměstnaností postiženy nejsilněji, ačkoliv její těžiště se později přesunulo na právníky.

Za okupace, v době otevřeného fašistického teroru, nebylo již potřeba hrát komedii s nezaměstnanou inteligencí v podobě podpůrné akce a proto došlo k jejímu zrušení. Stalo se tak výnosem ministerstva školství a národní osvěty č. j. 145 839/41—V ze dne 13. listopadu 1941 a to na základě přípisu úřadu

⁷⁶ Po zavření vysokých škol v r. 1939 byli sice četní stipendisté pracující dosud v různých ústavech a seminářích vysokých škol propuštěni (šlo asi o 50 ústavů a přibližně 60–70 stipendistů), ale na jejich místa nastoupili stipendisté noví hlavně z řad posluchačů z uzavřených škol (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

⁷⁷ Spisový materiál ministerstva školství a národní osvěty z Archivu ministerstva vnitra (sign. C 4).

⁷⁸ Zákon č. 15/1914 ř. z. z 25. I. 1914 (služební pragmatika) stanoví totiž v § 2 věkovou hranici pro přijetí do státní služby od 18 do 40 let; k přijetí staršího uchazeče bylo potřeba mimořádného schválení.

3. Tabulka podle studijních oborů stipendistů

O b o r s t u d i a	Absolutní počet stipendistů	%
Filosofie	85	17,6
Strojní a elektrotechnické inženýrství	77	15,8
Architektura a pozemní stavitelství	54	11,2
Inženýrské stavitelství	51	10,5
Přírodní vědy	47	9,8
Zemědělské a lesní inženýrství	41	8,—
Práva	36	7,5
Středoškoláci	33	6,8
Chemicko-technologické inženýrství	31	6,4
Komerční inženýrství	12	2,5
Speciální nauky	12	2,5
Konservatoř hudby	3	0,6
Báňské a hutní inženýrství	2	0,4
Lékařství	2	0,4
Celkem	486	100 %

t. zv. říšského protektora č. j. 21—02—258/41 ze dne 1. listopadu 1941, v němž zrušení bylo odůvodněno tím, že provádění akce prý znamená obcházení zákazu vysokoškolského studia. Zrušovací výnos, opakovaný ministerstvem školství dokonce ještě telefonicky, obsahoval kategorický příkaz všem ústavům, kterým byli stipendisté přiděleni, aby tito byli zproštěni svých úkolů a okamžitě propuštěni.

Likvidace akce se pochopitelně dotkla nejtížeji stipendistů ženatých, otců rodin a těch, jichž rodiče byli buď úplně nezaměstnaní nebo jejichž roční příjem nedosahoval ani 6000 Kč.⁷⁹ Vedle toho byli však bývalí stipendisté zbaveni i možnosti levnějšího stravování v „Domě mladých“.⁸⁰

Tak neslavně tedy skončila celá tato „Akce pro podporu nezaměstnané inteligence“, podnik čistě charitativní v tom nejhorším buržoasním slova smyslu, o němž sice ministr školství a národní osvěty uvedl, že „jeho užitečnost byla plně uznávána“,⁸¹ ale ve skutečnosti byla to akce, která k rozřešení nezaměstnanosti inteligence ani nepřispěla.

⁷⁹ Těchto stipendistů bylo téměř 45 %, viz tab. č. 1 (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

⁸⁰ Dopis „Domu mladých“ z 19. XI. 1941, č. j. 3071-41, adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty, v němž se oznamuje, že zrušením akce bylo zastaveno bývalým poživatelům stipendií i vydávání poukázek na zlevněné obědy a večeře (z Archivu ministerstva vnitra, sign. C 4).

⁸¹ Výklad ministra Frankého o školských otázkách v kulturním výboru poslanecké sněmovny N. S. R. Č. v červnu r. 1937 („České slovo“ z 5. VI. 1937).

Jiným buržoasním „plánem“ v řešení problému nezaměstnanosti inteligence bylo zahnutí absolventy škol, kteří marně hledali zaměstnání, na nouzové práce v rámci „produktivní péče o nezaměstnané“.⁸² Na těchto „nouzovkách“, kde „nezaměstnaný“ nebyl pojištěn ani proti úrazu, nemoci nebo stáří,⁸³ zakusilo mnoho absolventů škol spolu s dělníky hlad a bídu.

Po nouzovkách přišla buržoasie v r. 1934 s novou akcí. Byly to t. zv. pracovní tábory, při jejichž zřizování měla sehrát důležitou úlohu nezaměstnaná mládež, hlavně příslušníci inteligence, jejichž nespokojenosti s dosavadním řešením jejich zoufalé situace tu mělo být zneužito.⁸⁴ Buržoasní tisk v této době se předstíhal v nejrozmanitějších návrzích na organisování těchto „pracovních skupin pro vykonávání veřejných a všeužitečných prací“.⁸⁵ V Národní radě československé se dokonce utvořil zvláštní „Komitét pro studium problému nezaměstnanosti dorostu“, který soustřeďoval a zpracovával došlé návrhy.⁸⁶ Pracovní tábory měly být financovány buď státem, obcemi nebo i soukromníky a navrhováno dokonce i uspořádání dobročinné loterie, jejíhož výnosu mělo být rovněž použito k tomuto účelu.⁸⁷ Pro pojmenování pracovních sborů navrhovány z počátku názvy polovojenského rázu, jako „pracovní pluky“, „národní pluky práce“, „dobrovolné legie občanské služby“,⁸⁸ později však od tohoto upuštěno,⁸⁹ zřejmě z toho důvodu, aby byl zakryt jejich militarisační a fašisační charakter. Při propagaci pracovních táborů bylo dáváno za vzor nacistické Německo, kde prý nezaměstnanost již rychle mizí, ovšem cestou fašistických method a nucené práce.

Povahu pracovních táborů jasně charakterisoval s. Kl. Gottwald: „Kopii fašistických opatření Hitlerových a Dollfusových jsou dále tábory nucené práce pro mládež, robotárny, s jejichž zřizováním bylo už započato (Terezín, Praha). Hospodářský a sociální smysl tyto robotárny nemají. Jejich jediným úkolem je fašisticko-militaristické spoutání pracující mládeže“.⁹⁰

V polovici roku 1934 došlo pak skutečně ke zřízení prvních pokusných pracovních táborů pro nezaměstnaný dorost od 18—24 let.⁹¹ Peněžní prostředky na zřízení a udržování táborů práce poskytl stát, obce⁹² a dokonce

⁸² Čl. IV. zák. č. 74/1930 Sb., jímž se mění a doplňují některá ustanovení zák. č. 267/1921 Sb. o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných a vl. nař. č. 79/1930 Sb., jímž se upravuje produktivní péče o nezaměstnané.

⁸³ „Tvorba“, roč. VII/1932, č. 46, str. 724—725.

⁸⁴ Uvažováno totiž i o zřízení zvláštních pracovních táborů pro studovanou mládež, v nichž měli být školeni „vůdcové“ příštích pracovních táborů („Národní osvobození“ z 1. IV. 1934).

⁸⁵ Zvláštní anketa o této otázce byla uspořádána na př. „Národním osvobozením“ z 1. IV. 1934.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Petrák Jan, „Pracovní tábory mládeže“ („Tvorba“, roč. IX/1934, č. 2, str. 18).

⁹⁰ Gottwald Kl., Spisy V, Praha 1952, str. 224.

⁹¹ „Tvorba“, roč. IX/1934, č. 3, str. 38, „Hospodářská politika“, roč. IX/1935, č. 21, str. 10, „A-Zet“ z 19. VII. 1934, „A-Zet“ z 20. VII. 1934.

⁹² „A-Zet“ ze 14. V. 1934.

i soukromník (Baťa na pracovní tábor u Vizovic na Moravě).⁹³ Nezaměstnaná mládež měla býti vřazením do pracovních táborů „uchráněna před demoralizací“.⁹⁴ Z toho důvodu byla v táborech, jejichž instruktoři byli z největší části vybíráni z důstojníků a poddůstojníků, zavedena přísná kázeň podle osvědčeného již vzoru nucené práce v Německu.

Nakonec však tyto plány s pracovními tábory skončily fiaskem, protože buržoasie je nemohla uskutečnit tak, jak chtěla, pro odpor pracujících a pokrokově smýšlející inteligence.

*

Buržoasní společnost v období předmnichovské republiky byla v úpadku a také všechna buržoasní kultura se dostala do stadia zahnívání. Za této situace buržoasie inteligenci ani valně nepotřebovala. Nepotřebovala především inteligenci pokrokovou a proto faktickým zavedením hospodářského numeru klausu na středních a vysokých školách znemožňovala přístup ke vzdělání dětem z nemajetných rodin dělníků a drobných rolníků. Přesto však nezaměstnanost inteligence dosáhla velkých rozměrů, jejíž rozsah nelze ani přesně zjistit z oficiálního statistického materiálu předmnichovské republiky.

Nezaměstnanost pracující inteligence právě tak jako nezaměstnanost dělnictva byla nerozlučně spjata s existencí kapitalistického řádu. Proto buržoasní parlament pohřbil všechny návrhy komunistů, které mohly nezaměstnaným účinně pomoci a proto veškerá opatření buržoasního státu směřující k „potírání nezaměstnanosti“ byla neúčinná a v podstatě jen gesty demagogického rázu. Různé formy zdánlivého zaměstnání, ať to byli již aspiranti, šestnáctkáři anebo stipendisté ve vědeckých ústavech, měly vzbuditi u mladých absolventů škol naději na pozdější trvalejší zaměstnání a byly v podstatě jen bezostyšným kapitalistickým vykořisťováním. Nakonec buržoasní stát, když jeho fašisace pokročila, přišel s nucenou prací.

Předmnichovská republika znamenala proto pro pracující inteligenci, zejména z nemajetných rodin, tvrdý boj o existenci, nouzi a velmi často nezaměstnanost.

Jiné možnosti poskytuje pracující inteligenci společnost socialistická nebo socialismus budující za panství dělnické třídy. Velká říjnová socialistická revoluce otevřela široké pole uplatnění sovětské inteligenci, vyrostlé z řad dělnické třídy a pracujícího rolnictva. V době, kdy u nás byla kapitalistická krise, jejíž obětí se stali také nezaměstnaní z řad inteligence, likvidoval Sovětský svaz již dávno nezaměstnanost a prožíval svou kulturní revoluci. U sovětských pracujících projevila se živelná touha po vzdělání a hlad po knize, při čemž sovětská vláda věnovala zvyšování kulturní úrovně pracujících

⁹³ „Hospodářská politika“, roč. IX/1935, č. 21, str. 10.

⁹⁴ „Tvorba“, roč. IX/1934, č. 2, str. 18.

mas soustavnou a všestrannou péči.⁹⁵ Rapidně vzrostl počet škol všeho druhu a samozřejmě i škol vysokých, které se plnily posluchači z řad dělnické třídy a pracujícího rolnictva. Za léta prvních stalinských pětiletok připravily vysoké školy z řad leninského komsomolu 118 000 inženýrů a techniků, 69 000 odborníků pro socialistické zemědělství, 91 000 učitelů, 8000 lékařů a mnoho tisíc dalších specialistů.⁹⁶ Počátkem r. 1937 dosáhla sovětská inteligence již počtu 9,6 milionu lidí. R. 1939 složka inteligence, počítáme-li i rodinné příslušníky, stoupla v celkovém počtu obyvatelstva na 13—14 %.⁹⁷ Sovětská mládež, osvobozená od obav před budoucností, mohla v klidu a radostně studovat a připravit se na svůj základní úkol — sloužit lidu.

O úžasném rozvoji kultury v Sovětském svazu přesvědčila se i studentská delegace z Československa, která navštívila r. 1931 Sovětský svaz na pozvání Ústavu pro stavbu elektrických strojů v Moskvě. Po svém návratu seznamovala naši veřejnost na četných schůzích s obrovskými kulturními vymoženostmi Sovětského svazu.

Vítězství Sovětského svazu ve Velké vlastenecké válce a naše národní demokratická revoluce otevřely velké možnosti také naší pracující inteligenci. Náš lidově demokratický stát všemožně podporuje rozvoj vědy a vzdělání. Podstatný vzrůst vysokých škol a vysokoškolského studentstva ve srovnání s poměry v předmnichovské buržoasní republice je zřejmý z této tabulky:⁹⁸

4. tabulka⁹⁹

Studijní rok:	Vysoké školy technické			Vysoké školy universitní			Vysoké školy umělecké		
	škol	fakult	studentů	škol	fakult	studentů	škol	fakult	studentů
1937/38	5	15	5675	3	11	12949	1	1	172
1951/52	10	27	17780	12	28	20469	6	10	1564
1952/53	12	38	23420	12	33	21760	6	10	1650

⁹⁵ Tak v roce 1930/31 stoupla produkce knih Státního nakladatelství ze 300 milionů knih a brožur na 800 milionů. („Tvorba“, roč. VII/1932, č. 13, str. 202, článek „Leninova knihovna v Moskvě“). Byla vybudována rovněž ohromná síť lidových knihoven. Jejich počet vzrostl ze 12 600 v r. 1914 na 77 600 v r. 1939 (M. Procko, Sovětská inteligence v boji za komunismus, Praha 1951, str. 23).

⁹⁶ M. Procko, Sovětská inteligence v boji za komunismus, Praha 1951, str. 41.

⁹⁷ Tamtéž, str. 12 a 13.

⁹⁸ Věstník ministerstva školství, věd a umění, roč. VIII/1952, sešit 25, str. 334.

⁹⁹ „Zatím co v předmnichovské republice byla v českých zemích jen 3 vysokoškolská města (Praha, Brno, Příbram) a na Slovensku jen jedno (Bratislava), máme nyní mnohem větší počet vysokých škol v 7 vysokoškolských městech v českých krajích (Praha, Plzeň, České Budějovice, Pardubice, Brno, Olomouc, Ostrava) a v 6 vysokoškolských městech na Slovensku (Bratislava, Banská Bystrica, Nitra, Zvolen, Košice, Prešov)“ (tamtéž).

Ve večerním a dálkovém studiu, umožňujícím studovat při zaměstnání, je letos zapsáno více než 16 000 posluchačů.¹⁰⁰ Na vysokoškolská stipendia bylo určeno r. 1953 100 000 000 Kčs. V r. 1937 bylo ze státních prostředků vyplaceno na vysokoškolských stipendiích jen 9 200 000 Kč.¹⁰¹ Síť jedenáctiletých středních škol je dnes podstatně širší než počet bývalých gymnasií. Kromě toho počet žáků průmyslových škol vzrostl proti roku 1948 o 88 %.¹⁰²

Pracující inteligence, která se podílí na výstavbě socialismu, těší se v naší zemi plné vážnosti a úctě. S. V. Kopecký řekl v této souvislosti: „Socialismus a vzdělanost, socialismus a věda, to jsou spojité pojmy. My si to uvědomujeme. ...vedení naší strany, vláda, president republiky dělají všechno možné, aby vzdělavcům, vědcům, kulturním pracovníkům projevíli co nejlepší vztah, úctu a uznání jejich záslužné práce... počítáme inteligenci ke složkám pracujícího lidu.“¹⁰³

Osud inteligence v předmnichovské republice je důkazem toho, že kapitalismus nemůže poskytnout její velké části dokonce ani práci a zaměstnání. Socialismus znamená naproti tomu pro pracující inteligenci široké možnosti pro rozvinutí její tvořivé práce jak při řízení výroby tak i ve všech oblastech kultury. Pracující inteligence se proto stala v naší zemi důležitým činitelem výstavby socialismu a je si vědoma toho, že její místo je po boku dělnické třídy a že boj za socialismus a světový mír je také jejím bojem.

¹⁰⁰ Referát s. A. Novotného na X. sjezdu KSČ.

¹⁰¹ Vládní prohlášení s. V. Širokého z 15. IX. 1953.

¹⁰² Referát s. A. Novotného na X. sjezdu KSČ.

¹⁰³ V. Kopecký, „O poměru strany k inteligenci“, přednáška proslovená v ústřední politické škole KSČ 11. VII. 1953 („Rudé právo“ z 12. VII. 1953).

5. Tabulka. Počet zapsaných posluchačů právnických fakult
(v zimních semestrech)

Školní rok	Universita					Zprávy Státního úřadu statistického RČ
	Karlova	brněnská	Komen- ského	německá	Celkem	
1929/30	4039	1101	1022	1551	7713	roč. XII/1931, č. 22—24
1930/31	4221	1143	1106	1648	8118	roč. XIII/1932, č. 1—3.
1931/32	4513	1163	1190	1692	8558	roč. XIV/1933, č. 8—11.
1932/33	4850	1198	1185	1674	8907	roč. XV/1934, č. 27—30
1933/34	4713	1221	1109	1598	8641	roč. XVI/1935, č. 3—7
1934/35	4405	1204	972	1468	8049	roč. XVI/1935, č. 159—163
1935/36	3753	1083	814	1279	6929	roč. XVII/1936, č. 139—143
1936/37	3070	958	750	1060	5838	roč. XIX/1938, č. 24—25
1937/38	2687	859	690	870	5106	roč. XIX/1938, č. 57—58
1938/39	2022	659	—	407	3088	roč. XX/1939, č. 40

6. Tabulka. Počet nezaměstnaných úředníků k 1. XII. 1930

Skupina, třída povolání	Počet úplně nezaměstnaných úředníků (muži a ženy)				
	Čechy	Morava a Slezsko	Slo- vensko	Za- karpatská Ukrajina	Celkem
Zemědělství, lesnictví, rybářství	299	126	131	16	572
Průmysl a výrobní živnosti	2560	884	237	14	3695
Obchod, peněžnictví, doprava	1479	355	193	20	2047
Veřejná služba a svobodná povolání	2531	927	563	97	4118
Domácí a osobní služby	8	1	1	—	10
Jiná povolání a osoby bez údaje povolání	3	—	—	—	3
Celkem	6880	2293	1125	147	10445

7. Tabulka. „Příspěvek“ úřednických aspirantů po tříměsíční službě činil:

Ve služební třídě	Skupina míst činovného			
	A	B	C	D
	Kč	Kč	Kč	Kč
Ia	660	630	600	570
Ib	600	570	540	510
Ic	480	450	420	390
II	420	390	360	330
III	390	360	330	300
IV	360	330	300	270

БЕЗРАБОТИЦА СРЕДИ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В ДОМЮНХЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Ярослав Гоусер — Владимир Ружичка

В империалистический период капитализма во всех капиталистических странах наблюдается процесс пролетаризации интеллигенции. Этот процесс имел место и у нас в домюнхенской буржуазной республике.

Буржуазное государство не давало возможности детям из рабочих семей и семей мелкого крестьянства получать высшее образование, как об этом свидетельствуют статистические данные о социальном происхождении детей, обучавшихся в средних и высших учебных заведениях. Но, несмотря на это, безработица среди выпускников высших и средних учебных заведений постоянно росла и в годы капиталистического кризиса в начале 30-х годов эта безработица среди интеллигенции достигла огромных размеров. Буржуазная и реформистская печать распространяла тогда версию о перепроизводстве интеллигенции. Коммунисты указывали, что нельзя говорить о перепроизводстве в то время, когда, например, в школах сокращается число классов и когда наблюдается недостаток врачей. Коммунисты подчеркивали, что проблему безработицы среди интеллигенции можно разрешить только в порядке совместной с рабочим классом борьбы и ликвидации капиталистического строя в целом.

В 1932 году коммунисты подали в парламенте законопроект о помощи безработной и терпящей лишения интеллигенции. Законопроект был похоронен в парламентской комиссии законодательных предположений. Напротив, буржуазное государство издало в 1934 г. правительственное распоряжение «Об аспирантах», которое вводило беззастенчивую эксплуатацию так называемых аспирантов в государственном аппарате и в школах так как аспиранты за свою работу или ничего не получали, или получали жалкое подаяние. Таково же положение занимали и бесплатные практиканты в судах. Равно и «Кампания помощи безработной интеллигенции» имела аналогичный характер. Безработным представителям интеллигенции предоставлялась видимость работы временного характера в научных учреждениях за вознаграждение, которое по существу являлось милостыней. В конце концов, буржуазное государство обещало безработным из рядов интеллигенции только «ноузовки» и так наз. рабочие лагеря.

Наше народно-демократическое государство, наоборот, предоставляет по примеру Советского Союза огромные возможности применения сил трудящейся интеллигенции, которая плечом к плечу с рабочим классом ведет борьбу за социализм и мир.

DIE ARBEITSLOSE INTELLIGENZ IN DER REPUBLIK VOR DEM MÜNCHENER DIKTAT

Jaroslav Houser, Vladimír Růžička

Im imperialistischen Stadium des Kapitalismus erscheint in allen kapitalistischen Ländern der Process der Proletarisierung der Intelligenz. Auch bei uns können wir diesen Process im Zeitabschnitt vor dem Münchener Diktat feststellen.

Der bürgerliche Staat verhinderte Kindern aus Arbeiter- und Kleinbauernfamilien an Mittel- und Hochschulen zu studieren, wie wir aus den betreffenden Statistiken erfahren. Trotzdem wuchs die Arbeitslosigkeit der Intelligenz und nahm besonders in den dreißiger Jahren einen großen Umfang an. Die bürgerliche und reformistische Presse verbreitete damals oberflächliche Phrasen von der Überproduktion der Intelligenz. Die Kommunisten wiesen dagegen darauf hin, daß man in einer Zeit, in welcher man z. B. Klassen in den Schulen schließen mußte und in welcher ein Mangel an Ärzten herrschte, von einer Überproduktion der Intelligenz nicht reden kann. Sie behaupteten schon damals, daß das Problem der arbeitslosen Intelligenz nur durch einen gemeinsamen Kampf mit der Arbeiterklasse und durch eine allgemeine Liquidierung des kapitalistischen Systems gelöst werden kann.

Im Jahre 1932 brachten die Kommunisten im Parlamente einen Antrag ein, der den arbeitslosen und leidenden Intellektuellen helfen sollte. Dieser Antrag wurde jedoch schon im Schoße des parlamentarischen Initiativ Ausschusses begraben. Dagegen wurde im Jahre 1934 eine sogenannte Aspirantenordnung erlassen, welche eine schamlose Ausbeutung der Aspiranten in der staatlichen Administrative und in den Schulen bedeutete, da nach dieser Verordnung die Aspiranten für ihre Arbeit nichts, oder nur ein Almosen bekommen sollten. Eine ähnliche Stellung wie die Aspiranten, hatten auch die unbezahlten Gerichtspraktikanten. Den Arbeitslosen aus den Reihen der Intelligenz wurde eine übergängliche Beschäftigung in den wissenschaftlichen Anstalten geboten, aber für ein Entgelt, das eigentlich einem Almosen gleichkam. Letzten Endes bot der bürgerliche Staat den Arbeitslosen aus den Reihen der Intelligenz nur eine Notaufhilfe und sogenannte Arbeitslager.

Unser volksdemokratischer Staat hat dagegen nach dem Beispiel der Sowjetunion der Intelligenz, soweit sie im Verband mit den Arbeitern für Sozialismus und Frieden kämpft, breite Möglichkeiten geboten.